

Kyberšikana

Lenka Dědková, Hana Macháčková

Známé případy CB

- Star Wars kid (Ghyslain Raza) (2003) – „první případ CB se závažnými důsledky“
- Ryan Halligan (2003)
- Megan Meier (2006)
- Ania Halman (2006)
- Amanda Todd (2012)

Tradiční (školní) šikana

- Olweus (1991): je to
  - Agresivní chování nebo **úmyslné způsobení újmy**,
  - které je prováděno **opakovaně** v průběhu času
  - a vyznačuje se **nepoměrem sil** mezi agresorem a obětí

Tradiční (školní) šikana

- Přímá / nepřímá (zjevná / skrytá)
- Vztahová agrese, sociální agrese
- Fyzické útoky, ponižování, vydírání, krádeže, ničení věcí, nadávky
- Vylučování ze skupiny, ignorování

Kyberšikana

- Bill Belsey – 2001 – autor termínu kyberšikana (cyberbullying, CB) - cyberbullying.ca, bullying.org
- „používání informačních a komunikačních technologií k úmyslnému, opakovanému a nepřátelskému chování jednotlivce nebo skupiny, které vede k poškození a ublížení ostatních.“

Jak k ní dochází

- Nadávky, urážky, vyhrožování
- Pomlouvání
- Šíření osobních a citlivých informací
  - zveřejňování soukromé komunikace, svěřených „tajemství“
- Vydávání se za někoho jiného, krádeže hesla
- Vyloučení ze skupiny a ostrakizace
  - např. vymazání profilu ze stránky Spoluzaci.cz
- Upravování a zveřejňování fotografií
- Happy slapping
  - pořizování a šíření záznamu chování (původně fyzické napadání, ale také např. žák na záchodě, při zkoušení)

- Prostředí - kdekoliv

Definice kyberšikany

- Rysy kyberšikany:
  - Útoky jsou agresivní a **záměrně ubližující** (uskutečňované individuálně nebo skupinou)
  - **Opakované**
  - **Mocenská nerovnováha** (oběť se nemůže efektivně bránit)
  - Odehrává se **prostřednictvím internetu či mobilních telefonů**
  - Oběť útoky vnímá jako **zraňující** (nejde o přátelské škádlení nebo vtipkování)

Opakování v CB

- V tradiční šikaně – opakované obtěžování ze strany agresora
- U CB – **i jednorázový akt** od agresora může mít repetitivní charakter – v případě zveřejnění obsahu, na který se opakovaně dívají další lidé
  - Fotografie, videa, komentáře, diskuzní fóra
  - U emailu, soukromých vzkazů a obtěžování mobilem je opakování nutné, abychom to mohli označit za CB

File:

Nepoměr sil v CB

- Tradiční šikana – větší fyzická síla, starší, sociálně silnější...
- U CB - někteří autoři – nepoměr sil jako **nepoměr v digital skills**
  - ale dnešní generace dětí má DS vyrovnané
- **anonymní** agresor – (agresorovi) známá oběť
  - ale agresori většinou neznámí nejsou
- Zároveň na straně oběti **bezmoc zveřejněný obsah kontrolovat**

Další specifika CB

- Neomezenost v prostoru a času, **nemožnost utéct** (Smith & Slonje, 2007)
- CB probíhá i za **nepřítomnosti oběti** (přidávání komentářů, maily..)
- **Rychlé šíření** obsahů na internetu
- **Široké publikum**
- **Obtížná kontrola zveřejněného obsahu** – nevíme, kdo všechno ho viděl, zkopíroval...
- Soukromý charakter online komunikace (žádný dohled dospělých nad tím, co dospívající na internetu píší a dělají)

CB je tedy...

- Úmyslné ubližování za pomoci ICT, které může (ale nemusí) být opakované.
- Skupiny na FB ?
  - Např. „Nesnáším šampony!!...“, „Nechápu fotky před zrcadlem s vyšpulenou drškou-nějaký nový druh postižení?“
- peopleofwallmart.com, uglypeople.se, modnipeklo.cz ?

Prevalence - problém měření CB

- Dva možné způsoby:
  - Přímá otázka
  - Otázky na konkrétní formy
- Potíže s oběma způsoby
- Cílová populace, kontext
- 4 - 53 % (Kowalski, Limber a Agatson, 2008)

Odlišení kyberšikany od „online obtěžování“

- Online obtěžování jsou takové kyber-útoky, které nesplňují všechny rysy kyberšikany
  - např. jednorázové kyber-útoky, vtipkování
- Proč je důležité je oddělovat:
  - Abychom nepřeceňovali výskyt kyberšikany
  - A nepodceňovali její důsledky
- **Online obtěžování je častější než kyberšikana a zároveň méně závažné**

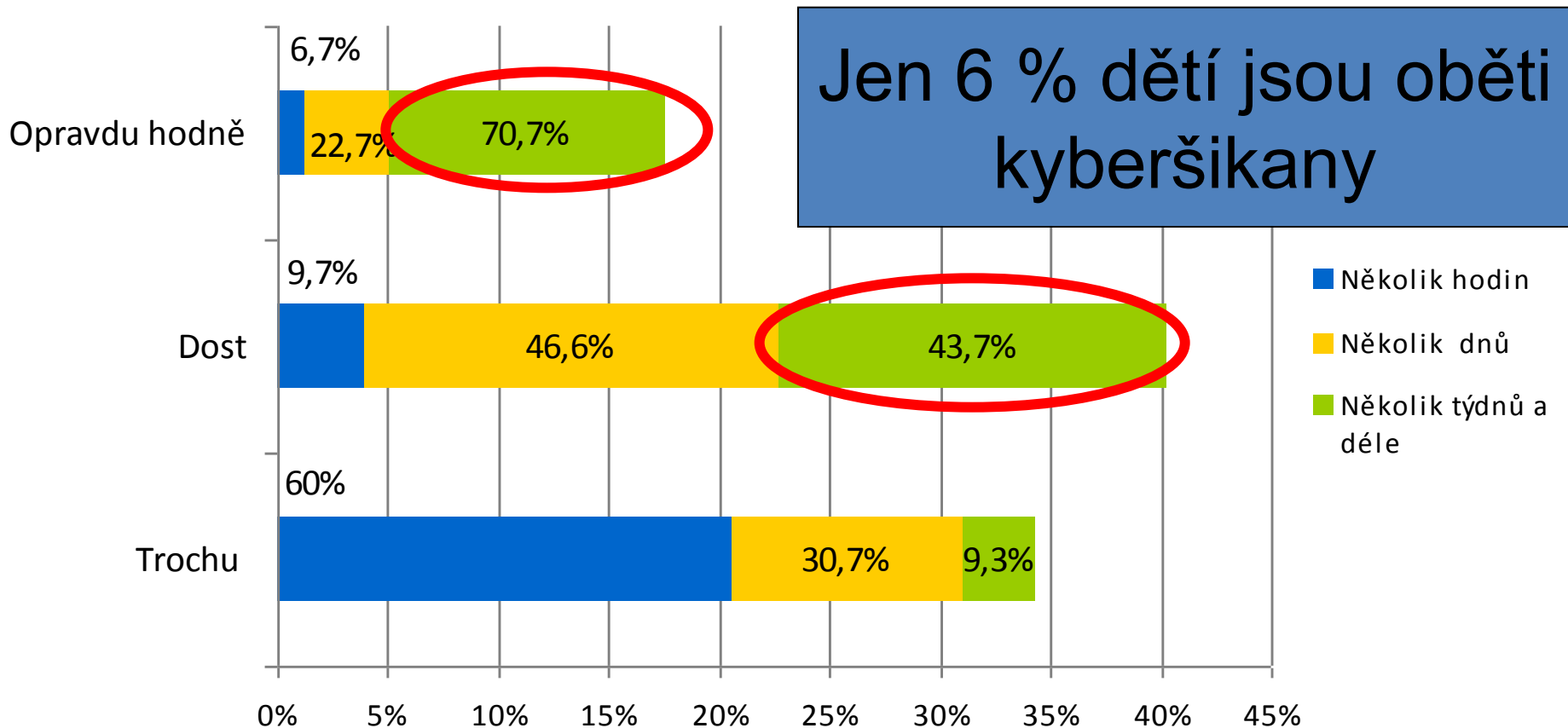
Definice CB v projektu COST

- Někdy se stává, že lidé využívají internet nebo mobil k tomu, aby někomu úmyslně ublížili a způsobili mu nepříjemnosti. Mohou například rozesílat urážlivé a sprosté emaily, SMS zprávy nebo zprávy na ICQ či chatu, mohou zveřejnit nebo rozeslat něčí nelichotivou nebo upravenou fotku a někomu se posmívat, mohou se za někoho vydávat a jeho jménem psát dalším lidem a zesměšňovat ho, vyhrožovat mu, pomlouvat ho a podobně.
- Toto jsou jen příklady toho, jak se mohou lidé prostřednictvím internetu nebo mobilních telefonů k sobě chovat způsobem, který má druhému ublížit. Takové chování se někdy může označovat jako kyberšikana.
- Stalo se někdy, že by se takovým způsobem někdo choval k Tobě? Mohlo jít o jednorázovou událost nebo o sérii podobných událostí, které trvaly delší dobu. Mohl to udělat cizí člověk nebo i někdo známý.

COST: Kyberšikana x online obtěžování

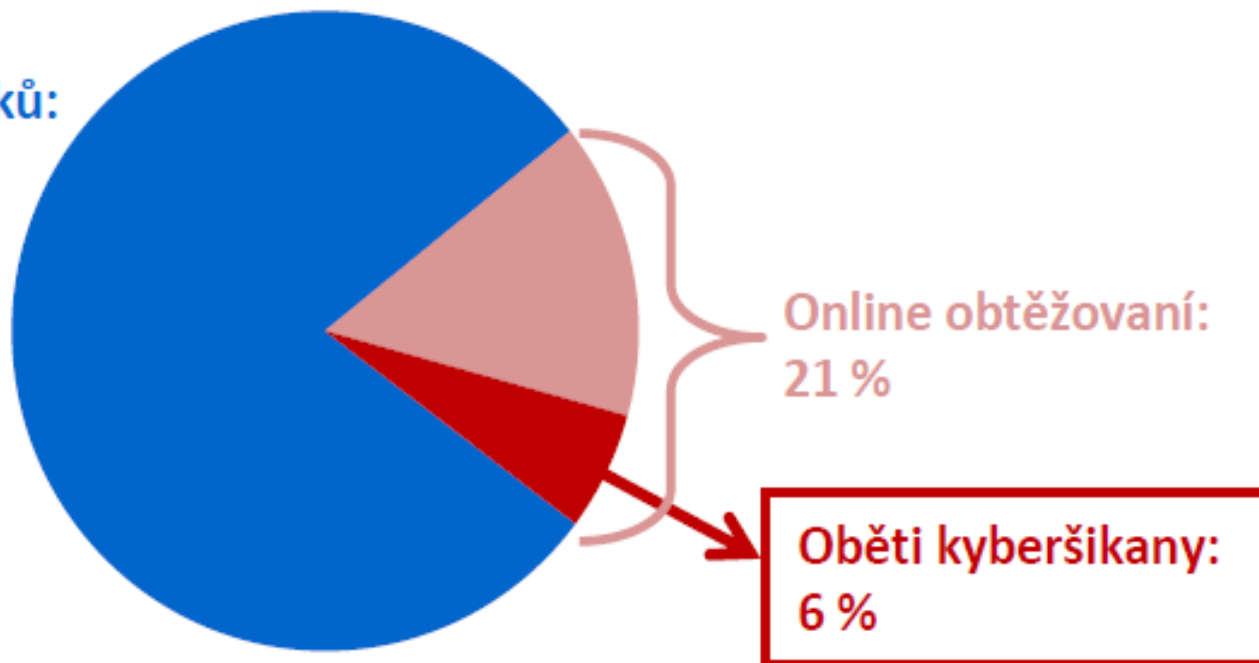
Když se to dělo, jak moc Tě to trápilo?

- Vůbec: 8%
- Trochu: 34%
- Dost: 40%
- Opravdu hodně: 17%

Kyberšikana x online obtěžování

Žáci, kteří nejsou
terčem online útoků:
79 %

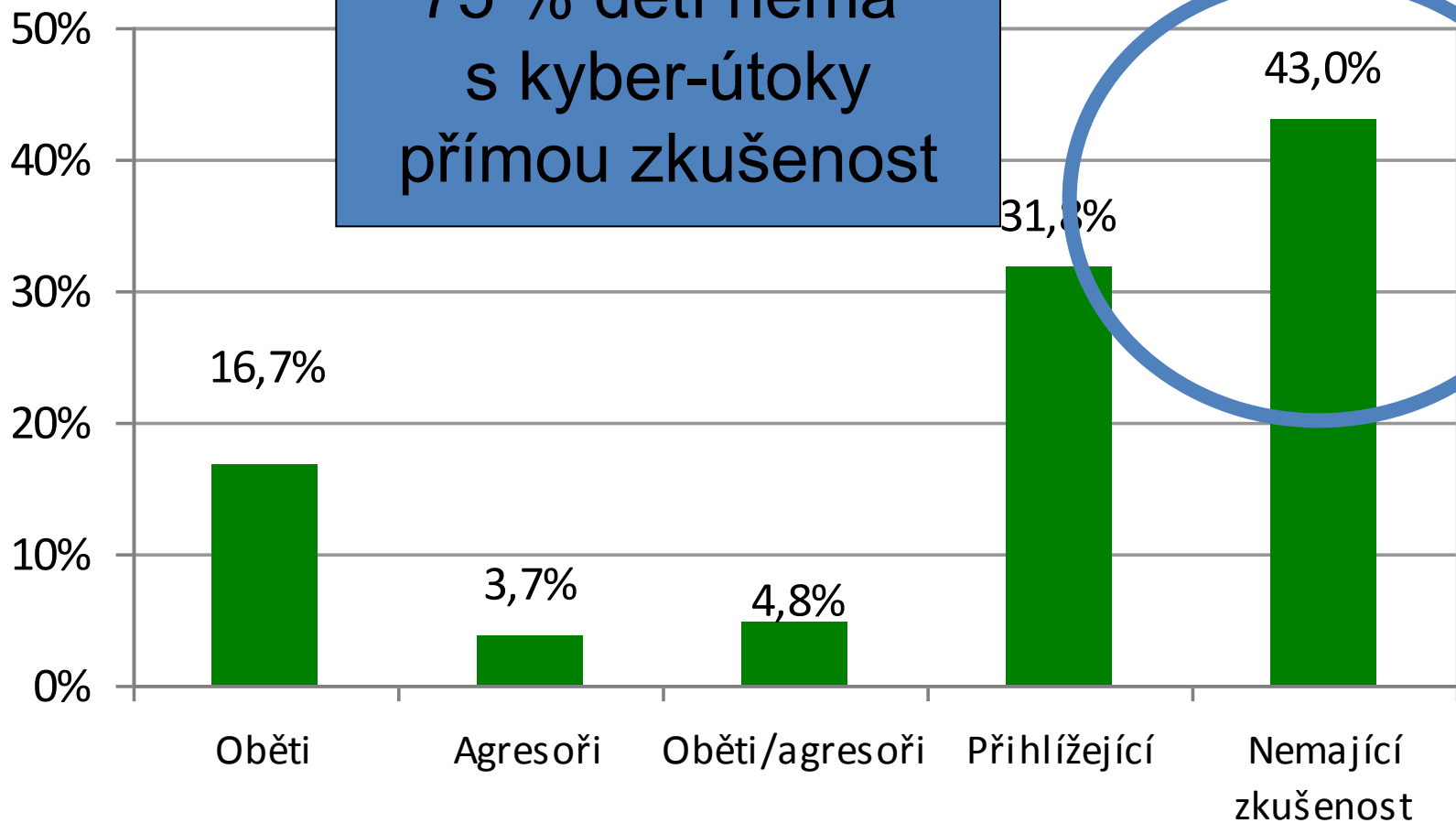

Viz: http://irtis.fss.muni.cz/wp-content/uploads/2013/06/COST_CZ_report_II_CJ.pdf

Aktéři online obtěžování: COST

75 % dětí nemá s kyber-útoky přímou zkušenost

Výskyt kyberšikany

- Napříč výzkumy a skupinami dotazovaných se reálný výskyt pohybuje **do 20 %**
- **Příliš vysoký výskyt kyberšikany je podezřelý!**
  - V takovém případě jde o míchání kyberšikany s online obtěžováním → při čtení mediálních zpráv buďte obezřetní

Překryv tradiční a CB

- 85 % (Juvonen, Gross, 2008; Raskauskas, Stoltz, 2007) u obětí, 94 % u agresorů
- COST:
  - 71 % tradiční šikana
  - 88 % zná „svého“ agresora
    - 58 % případů někdo ze školy oběti
    - 29 % někdo známý odjinud než ze školy
    - 4 % někdo z internetu
    - 9 % někdo neznámý

Nejčastější..

- Kanály:
  - Nejčastější je prostřednictvím IM
- Projevy:
  - Nejčastější je slovní agrese (Juvonen & Gross, 2008)
- Dopady:
  - Chat nejméně zraňující
  - Nejzávažnější– zneužití fotografií nebo videí (Smith, et al., 2008).
- Nejzávažnější: online /offline útoky

Aktéři kyberšikany

- Oběti
- Agresoři
- Přihlížející

Michael Meister

- Někteří raději: pachatel x cíl (perpetrator x target)

Oběti šikany a CB

- Oběťmi nemusejí být jen děti, i když se o nich mluví nejvíce
- Učitelé
- Pracovníci (mobbing, bossing)
- V uzavřených institucích – vojna, vězení, ústavy, internáty

Dispoziční předpoklady obětí

- Depresivita
  - Úzkostnost
  - Nízké sebehodnocení
  - Chudé sociální dovednosti
  - Vyhýbání se konfliktům
  - Nízká úroveň schopností
  - Malý okruh přátel a známých
-
- U **kyberšikany** ale mohou být ohroženy ale i jinak „odolné“ děti

Oběti kyberšikany

- Častěji
  - ti, co více používají internet
  - ti, co používají IM a webkameru
  - problémové chování offline (problémy ve škole, napadání druhých, zneužívání návykových látek) – jsou častější oběti i agresoři

Dispoziční předpoklady agresorů

- Agresivita, impulzivita
- Nízké sebehodnocení, odmítání jedinci
- Také ale vysoké sebevědomí, uznávání či dokonce populární jedinci
- Chudé vztahy s rodiči, zneužívání návykových látek, delikventní chování
- Šikana jako skupinový proces – zlepšení vlastní pozice, vlastního sebehodnocení
- **Kyberšikana:** Menší zábrany
  - Subjektivní – online disinhibice, kokpit efekt
  - Objektivní – dostupnost oběti

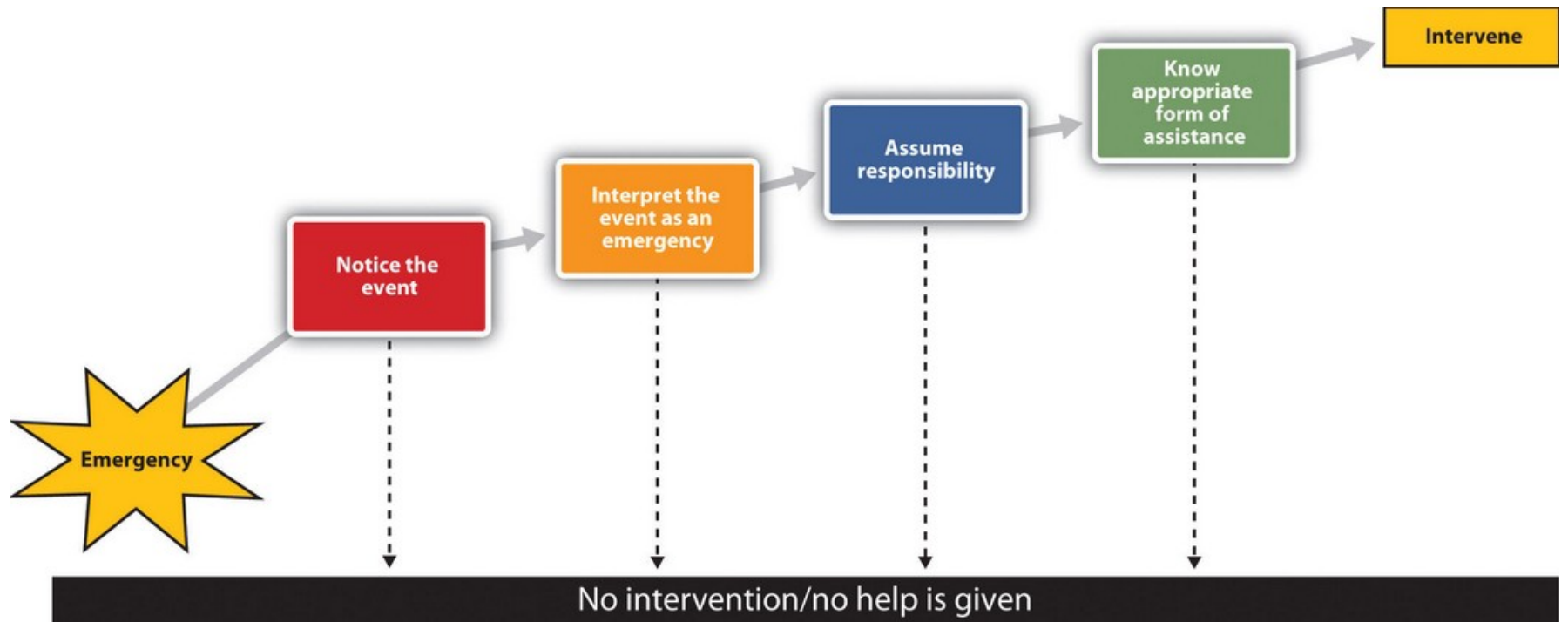
Oběti/agresoři

- Specifická skupina
- Nejvíce problematických psychosociálních znaků
- U kyberšikany – časté prolínání, především v návaznosti na školní šikanu
- Snadná odplata v online prostředí - přesto u obětí kyberšikany ne až tak častá

Přihlížející

- Významná role v celém procesu
- Různé „zapojení“
  - Aktivní (pomoc oběti/agresorovi)
  - Pasivní (rozdíl vnitřní souhlas vs. nesouhlas)
- U kyberšikany vliv online prostředí
  - Menší zábrany zakročit ve prospěch oběti
  - Ale také snadnější podpora agresora
  - Nečinnost může být interpretována jako tichý souhlas
- Významná role v šíření zraňujících materiálů (přeposílání linků, komentáře, ukládání a nové zveřejnění)

Bystander effect

Dopady - oběti

- **Bezprostřední:**
  - vztek, smutek, bezmoc, strach, sebeobviňování, pláč pocity ohrožení vlastního bezpečí
- **Přetrvávající:**
  - Fyzické: somatizace, zhoršená koncentrace
  - Emoční: úzkost, osamělost, deprese, sebevražedné tendence, ale také hněv, agrese, podrážděnost
  - Chování: nevyrovnanost → hádky s okolím, vyhýbání se lidem, škole, zhoršení prospěchu, zneužívání návykových látek, delikventní chování
- **Dlouhodobé:**
  - Nízké sebevědomí, zhoršené vztahy s vrstevníky, sebeobviňování
- Dopady na používání ICT

Dopady - agresori

- Somatizace
- Delikvence
- Zhoršené vrstevnické vztahy
- Sebehodnocení

- Pokud šikana prochází → upevňování negativního chování jako vhodného prostředku k dosažení cíle

Dopady - přihlížející

- Obavy, že se sami stanou obětí – úzkostné pocity, hněv, bezmoc
- Pomáhající oběti
  - Úspěch – upevňování pozitivního chování
  - Neúspěch – příště už spíše nepomohou
- Pomáhající agresorovi
  - Pokud je CB nepotrestána a mají zisk (např. vyšší popularitu) – upevňování negativního chování

Copingové strategie

- Coping – mechanismus zvládání stresových situací
  - Cílem je snížit stres, uklidnit emoce
- Zaměřený na emoce
  - Na zvládnutí nepříjemných pocitů souvisejících s problémem
  - (nejen) když je problém neovlivnitelný
- Zaměřený na problém
  - Vymezení problému, hledání řešení, zkoušení řešení
- Efektivita?

Technologický coping

- Mazání ubližujících zpráv
- Nahlášení obsahu administrátorovi
- Smazání agresora z kontaktů
- Blokování účtu/telefonního čísla
- Omezení používání internetu
  - konkrétních stránek nebo celkově
- ...

Riebel, Jäger & Fischer (2009)

- Německá studie
- Výskyt: 5,5 % žáků zažilo CB; 14,1 % zažilo některý z prvků CB, který se ale neopakoval tak, aby bylo možné označení CB
- Agresoři: 3,96 % (ve skupině offline agresorů pak 45 %)
- Oběti: online a offline překryv 81,8 %

Riebel et al. - Coping

- FA zvlášť pro fyzickou, verbální a kyber šikanu - 4 faktory u všech:
- **Sociální coping** – říct kamarádovi, učiteli, poradci ve škole.. (u CB technologický)
- **Agresivní coping** – urážet agresora, ublížit mu, vrátit mu to
- **Bezmocný coping** – neví, co dělat; pláč, útěk
- **Kognitivní coping** – žádat, aby přestal; přemýšlím, proč to dělá; přímo říct, aby přestal (společná složka: určitá asertivita, snaha zvládnout to sám)

Prevence CB

- **Totální prevence není možná** – na internetu je spousta cest, jak může k CB dojít, úplně se možnosti být terčem CB nezbavíme

Prevence CB

- **Vzdělávání** – nejen děti, ale i rodiče
  - CB, digitální gramotnost, disinhibice
  - CB jako něco nežádoucího
  - **Sociální kompetence**
- Neizolovat se, nevracet útoky, svěřit se, dát najevo, že takové chování se mi nelíbí, požádat o pomoc
- **Normalizovat oznamování CB**
  - Nestydět se nahlásit, co se děje – administrátorovi, rodičům nebo ve škole

Intervence

- Známý agresor > tradiční šikana?
  - Ano > řešení offline (škola, rodiče, PPP)
  - Ne > technická řešení, vzdělávání
- Neznámý agresor
  - Pouze online > technická řešení
  - Přejít do RL > řešení offline
- **Vždy je možné kontaktovat policii**

Závěrem

- CB je relativně nový fenomén, který se stále zkoumá
- Není důsledkem využívání internetu – internet se jen stal dalším nástrojem, kde šikana může probíhat
- Potřebná je především osvěta
  - aby oběti věděly, co dělat a nebály se říct si o pomoc
  - aby si „agresori“ uvědomovali, že svým chováním na internetu mohou ubližovat

- Hasebrink, U., Görzig, A., Haddon, L., Kalmus, V. and Livingstone, S. (2011) *Patterns of risk and safety online. In-depth analyses from the EU Kids Online survey of 9-16 year olds and their parents in 25 countries*. LSE, London: EU Kids Online.
- Macháčková, H., Dědková, L., Ševčíková, A., & Černá, A. (2012). *Online obtěžování a kyberšikana II* (Research Report). Dostupné na: http://irtis.fss.muni.cz/wp-content/uploads/2013/06/COST_CZ_report_II_CJ.pdf
- Parris, L., Varjas, K., Meyers, J. & Cutts, H. (2011). High School Students' Perceptions of Coping With Cyberbullying. *Youth & Society*, XX(X) 1–23.
- Price, M., Dalgleish, J. (2010). Cyberbullying: Experiences, impacts and coping strategies as described by Australian young people. *Youth Studies Australia*, 29 (2)
- Riebel, J., Jäger, R.S., & Fischer, U.C. (2009). Cyberbullying in Germany – an exploration of prevalence, overlapping with real life bullying and coping strategies. *Psychology Science Quarterly*, 51 (3) 298-314.
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(4), 376-385.
- Subrahmanyam, K., & Šmahel, D. (2011). *Digital Youth: The Role of Media in Development*. New York : Springer.
- Vandebosch, H. & Cleemput, K. Van (2008). Defining Cyberbullying: A Qualitative Research into the Perceptions of Youngsters. *CyberPsychology & Behavior*, 11(4).
- Vandebosch, H. & Cleemput, K. Van (2009). Cyberbullying among youngsters: profiles of bullies and victims. *New media & Society*, 11(8), 1349–1371.
- Ybarra, M. L., Diener-West, M., & Leaf, P. J. (2007). Examining the Overlap in Internet-Harassment and School Bullying: Implications for School Intervention. *Journal of Adolescent Health*, 41(6), 42-50.